

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 292 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos
Konstitucijai

Vilnius, 1994 m. kovo 31 d.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Algirdo Gailiūno, Kęstučio Lapinsko, Zigmo Levickio, Prano Vytauto Rasimavičiaus, Stasio Stačioko, Teodoros Staugaitienės, Stasio Šedbaro ir Juozo Žilio, sekretoriaujant Rolandai Stimbirytei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio pirmąja dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pirmąja dalimi, viešame Teismo posėdyje 1994 m. kovo 24 d. išnagrinėjo bylą Nr. 4/94 pagal pareiškėjo – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų kolegijos prašymą ištirti, ar Civilinio kodekso 292 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų kolegija 1994 m. sausio 10 d. kasacine tvarka nagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovo Anatolijaus Volkovo kasacinį skundą dėl Klaipėdos miesto apylinkės teismo 1993 m. gruodžio 3 d. sprendimo, kuriuo buvo patenkintas ieškovo Igorio Vysockio ieškinys atsakovui Anatolijui Volkovui dėl 457,5 Lt paskolos grąžinimo.

Civilinių bylų kolegija, tikrindama sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, nutartimi sustabdė civilinės bylos nagrinėjimą ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Civilinio kodekso 292 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Nutartyje Civilinių bylų kolegija prašymą motyvuoja tuo, kad teismas ieškinį patenkino remdamasis tarp šalių sudaryta paskolos sutartimi 200 JAV dolerių sumai (Civilinio kodekso 291 straipsnis). Šalių paaiškinimuose bei kasaciniuose skunduose teigiama, kad ieškovas paskolino

atsakovui 50 JAV dolerių, o jo reikalavimai, viršijantys nurodytą sumą, grindžiami teise imti palūkanas už paskolą, t. y. Konstitucijos 46 straipsnio nuostatomis, įtvirtinančiomis privačios nuosavybės teisę ir asmenų ūkinę laisvę. Ginčo dalyką reglamentuoja Civilinio kodekso 292 straipsnis, kuris riboja nuosavybės teisės realizavimą. Tai duoda pagrindą manyti, jog šio straipsnio turinys prieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio pirmosios dalies nuostatai.

Rengiant bylą Teismo posėdžiui pareiškėjo atstovas paaiškino, kad nuosavybės teisės turinį sudaro turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo. Pinigų, kaip ir bet kokio kito daikto, naudojimas pasireiškia jų panaudojimu savininko poreikiams tenkinti, taip pat pajamų gavimui. Civilinio kodekso 292 straipsnyje yra numatyta galimybė imti procentus pagal paskolos sutartį, t. y. gauti pajamas iš pinigų panaudojimo tik įstatymų numatytais atvejais, taip pat vykdant visuomeninės savišalpos kasų ir miestų lombardų paskolines operacijas. Tokia norma riboja galimybę realizuoti nuosavybės teisę visa apimtimi. Suinteresuoto asmens atstovas Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkas rengiant bylą Teismo posėdžiui pranešė, kad Seime svarstomas įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo ir papildymo“ projektas, kuriame numatyta Civilinio kodekso 292 straipsnį išdėstyti taip: „Procentų pagal paskolos sutartį dydis gali būti nustatytas šalių susitarimu, jeigu kitaip nenustatyta įstatymu“.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

1964 m. priimto ir šiuo metu Lietuvos Respublikoje galiojančio Civilinio kodekso 1 straipsnyje nustatyta, kad jis reguliuoja turtinius ir su jais susijusius neturtinius santykius. Pagal šį kodeksą turtinių santykių pagrindu buvo socialistinė ūkio sistema ir socialistinė gamybos priemonių nuosavybė, o valstybė turėjo sudaryti sąlygas šiai nuosavybei gausinti. Kodekse buvo taip pat numatyta asmeninė nuosavybė, kaip išvestinė iš socialistinės nuosavybės. Buvo nustatyta, kad asmeninė nuosavybė gali būti tiktai apyvokos, asmeninio vartojimo, patogumo ir pagalbinio namų ūkio reikmenys, gyvenamasis namas ir darbo santaupos. Šios nuosavybės pagrindą sudaro darbo pajamos. Turtas, sudarantis asmeninę piliečių nuosavybę, neturi būti ne darbo pajamų šaltinis. Tokiu būdu buvo paneigta privačios nuosavybės teisė. Remiantis šiomis Civilinio kodekso nuostatomis 292 straipsnyje ir buvo numatyta, kad imti procentus pagal paskolos sutartį leidžiama tiktai įstatymų nustatytais atvejais.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1991 m. kovo 11 d. Aktu atstatė Nepriklausomą Lietuvos Valstybę ir tą pačią dieną patvirtino Lietuvos Respublikos Laikinąjį Pagrindinį Įstatymą. Jo 44 straipsnyje buvo nustatyta, kad Lietuvos ekonominės sistemos pagrindas yra Lietuvos Respublikos nuosavybė, kurią sudaro piliečių privatinė nuosavybė, piliečių, susijungusių į grupes (kolektyvus), nuosavybė ir valstybinė nuosavybė. 1992 metų Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46

straipsnyje įtvirtinta, kad Lietuvos ūkis grindžiamas privačios nuosavybės teise, asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Taigi šiomis konstitucinėmis nuostatomis privačios nuosavybės teisė gražinta į šalies teisės sistemą.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnyje nustatyta, kad nuosavybė neliečiama, nuosavybės teises saugo įstatymai. Tai reiškia savininko teisę turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti, o kitų asmenų pareigą susilaikyti nuo veiksmų, pažeidžiančių savininko teises. Savininko teisių įgyvendinimas taip pat garantuojamas Konstitucijos 46 straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtinta asmens ūkinės veiklos laisve ir iniciatyva. Vadinasi, savininkas turi teisę ne tik pats laisvai naudotis turtu ir gauti pajamų, bet ir sutartimis perleisti savo teises kitiems asmenims. Todėl gali būti sudaromos sutartys, užtikrinančios turto naudojimą (pvz., draudimo sutartis), išreiškiančios turto valdymą (pvz., nuomos sutartis), patvirtinančios disponavimą turtu (pvz., pirkimo–pardavimo sutartis). Sutarčių sudarymo laisvė reiškia, kad sutarties šalys laisva valia nustato tarpusavio teises ir pareigas.

Viena iš civilinių sutarčių yra paskolos sutartis. Paskolos sutartimi paskolos davėjas perduoda paskolos gavėjui nuosavybėn pinigus ar kitus rūšiniais požymiais apibrėžtus daiktus, o paskolos gavėjas įsipareigoja gražinti paskolos davėjui tokią pat pinigų sumą arba tiek pat tokios pat rūšies ir kokybės daiktų už atlyginimą ar be jo.

Teisė gauti pagal paskolos sutartį atlyginimą buvo įtvirtinta jau romėnų civilinėje teisėje. Vėliau ši teisė buvo įvairiai interpretuojama, tačiau ji išliko šiuolaikinėje civilinėje teisėje, kuri grindžiama private nuosavybe. Taigi pagal civilinės teisės tradicijas paskolos sutarties šalys gali susitarti dėl atlyginimo (procentų).

Sutarčių sudarymo laisvė, kaip ir nuosavybės teisės, turi tam tikras ribas. Įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių (Konstitucijos 28 straipsnis). Todėl ginant paskolos gavėjo teises galimi atlyginimo dydžio (procentų) apribojimai, kurie, beje, taikomi nuo romėnų civilinės teisės laikų. Konstitucijos 46 straipsnio trečiojoje dalyje nustatyta, kad valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų bendrai tautos gerovei. Todėl kai asmuo, realizuodamas nuosavybės teises, dalyvauja ūkinėje veikloje, jis tampa vienu iš ūkinių santykių specialių subjektų, jam gali būti taikomi specialūs įstatymų nustatyti apribojimai. Tačiau ir tokie subjektai pagal jų teisinį statusą taip pat gali laisvai sudarinėti sutartis. Taigi minėti apribojimai nepaneigia sutarčių sudarymo laisvės principo.

Civilinio kodekso 292 straipsnio nuostata, kad pagal paskolos sutartį leidžiama imti procentus tik įstatymų nustatytais atvejais, iš esmės reiškia draudimą laisvai sudarinėti sutartis, tuo

varžo privatinės nuosavybės savininko ir kitų asmenų teises, jų ūkinę laisvę ir iniciatyvą, todėl šis straipsnis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio pirmajai daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54, 55 ir 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 292 straipsnis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio pirmajai daliai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Algirdas Gailiūnas

Kęstutis Lapinskas

Zigmas Levickis

Pranas Vytautas Rasimavičius

Stasys Stačiokas

Teodora Staugaitienė

Stasys Šedbaras

Juozas Žilys